

BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY CÁC DI SẢN VĂN HOÁ PHI VẬT THỂ Ở TỈNH QUẢNG NGÃI

Mục tiêu

Sau khi học xong chủ đề này, học sinh sẽ:

- Nêu được những di sản văn hoá phi vật thể tiêu biểu của tỉnh Quảng Ngãi.
- Phân tích được những giá trị nổi bật và nhận xét về công tác bảo tồn, phát huy các di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi.
- Có ý thức trân trọng, giữ gìn, đề xuất một số giải pháp phù hợp nhằm góp phần bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá phi vật thể của tỉnh Quảng Ngãi.

MỞ ĐẦU

Quảng Ngãi là vùng đất có điều kiện địa lí, tự nhiên đa dạng gắn liền với sông, suối, biển, núi, rừng và cũng là vùng đất có bề dày truyền thống cách mạng, với nền văn hoá lâu đời; con người Quảng Ngãi cần cù trong lao động, yêu thiên nhiên, yêu cái đẹp. Vì thế, qua bao đời, người Quảng Ngãi đã sáng tạo nên những sản phẩm văn hoá vô cùng phong phú và mang sắc thái riêng, đặc biệt là các loại hình văn hoá phi vật thể. Đây là những sản phẩm tinh thần có giá trị to lớn, cần được bảo tồn và phát huy.

Em có biết?

Di sản văn hoá phi vật thể là sản phẩm tinh thần gắn với cộng đồng hoặc cá nhân, vật thể và không gian văn hoá liên quan, có giá trị lịch sử, văn hoá, khoa học, thể hiện bản sắc của cộng đồng, không ngừng được tái tạo và được lưu truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác bằng truyền miệng, truyền nghề, trình diễn và các hình thức khác. Di sản văn hoá phi vật thể bao gồm: Tiếng nói, chữ viết; ngữ văn dân gian; nghệ thuật trình diễn dân gian; tập quán xã hội và tín ngưỡng; lễ hội truyền thống; nghề thủ công truyền thống; tri thức dân gian (*khoản 1 Điều 4 Luật Di sản văn hoá 2013*).

Bảo tồn di sản là bảo vệ, giữ gìn sự tồn tại những giá trị của di sản theo dạng thức vốn có của nó. Phát huy giá trị di sản văn hoá là những hành động nhằm đưa di sản văn hoá vào thực tiễn xã hội, coi đó như là nguồn nội lực, tiềm năng để góp phần phát triển kinh tế – xã hội, mang lại những lợi ích vật chất và tinh thần cho cộng đồng sở hữu di sản đó (*Trang 27 – 28, Chuyên đề học tập Lịch sử 10 (bộ sách Kết nối tri thức với cuộc sống, NXB Giáo dục Việt Nam)*).

Kể tên những di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi mà em biết.

1. Khái quát di sản văn hoá phi vật thể tiêu biểu ở tỉnh Quảng Ngãi

Quảng Ngãi là vùng đất có nhiều di sản văn hoá, đặc biệt là di sản văn hoá phi vật thể. Đến nay, nhiều di sản văn hoá phi vật thể đã được người dân lưu giữ và phát huy, như: tín ngưỡng, phong tục, lễ hội, các thể loại văn học – nghệ thuật, các nghề truyền thống,...

– Văn hoá tín ngưỡng gắn liền với lễ hội truyền thống, như: Tín ngưỡng thờ cúng tự nhiên (những ngày Tết, mừng lúa mới, Lễ hội Cầu ngư, cúng cá Ông, Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa, Lễ ra quân nghề cá,...); tín ngưỡng thờ cúng Thành hoàng, Tiền hiền ở các đình, làng, miếu xóm; thờ cúng các vị gia thần (Thổ địa, Táo quân,...), đặc biệt là tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên, ông bà,...

– Văn hoá phong tục, tập quán gắn liền với vòng đời của con người như: sinh đẻ, trưởng thành, hôn nhân, ma chay,...

– Các sáng tạo văn học – nghệ thuật như: văn học dân gian (ca dao, tục ngữ, truyện cổ); văn học thành văn; các làn điệu dân ca – sân khấu (hát hỏ, bài chòi, sắc bùa, bả trạo, ca lêu, ca chơi, ra nghề, dân ca kịch,...); các nhạc cụ dân tộc (biểu diễn công chiêng, sáo (ta lía), các loại kèn,...).

– Các nghề truyền thống: nghề rèn, đúc đồng, đan lát, dệt thổ cẩm, dệt chiếu, làm kẹo gương, đường phèn, đường phôi,...

Tỉnh Quảng Ngãi có 6 di sản văn hoá phi vật thể được Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch xếp hạng quốc gia: Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa, Lễ hội đua thuyền Tứ Linh (huyện Lý Sơn), nghề dệt thổ cẩm truyền thống của người Hrê (Làng Teng, xã Ba Thành, huyện Ba Tơ), nghệ thuật trình diễn Chiêng ba của người Hrê (huyện Ba Tơ), Lễ hội Điện Trường Bà, nghệ thuật Công chiêng của người Co (huyện Trà Bồng) và 1 di sản được UNESCO vinh danh là di sản phi vật thể đại diện của nhân loại là nghệ thuật Bài chòi Trung Bộ Việt Nam (trong đó có nghệ thuật Bài chòi của Quảng Ngãi).

Hình 2.1. Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa
(huyện Lý Sơn)

Hình 2.2. Lễ hội Điện Trường Bà
(huyện Trà Bồng)

Hình 2.3. Nghề dệt thổ cẩm Làng Teng
(huyện Ba Tơ)

Hình 2.4. Nghệ thuật Cồng chiêng của đồng bào Co
tại Lễ hội Điện Trường Bà (huyện Trà Bồng)

Hình 2.5. Lễ hội đua thuyền Tứ Linh
(huyện Lý Sơn)

Hình 2.6. Nghệ thuật trình diễn Chiêng ba
của đồng bào Hrê (huyện Ba Tơ)

Em có biết?

Hằng năm, vào ngày 15, 16 tháng 3 âm lịch, cư dân các tộc họ ở 3 xã: An Hải, An Vĩnh và An Bình (huyện Lý Sơn) thường tổ chức Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa. Đây là nghi lễ gắn liền với lịch sử ra đời và hoạt động của đội Hoàng Sa (Hải đội Hoàng Sa), góp phần phản ánh về lịch sử bảo vệ chủ quyền lãnh thổ của Việt Nam trên vùng Biển Đông, đặc biệt là chủ quyền đối với quần đảo Hoàng Sa và quần đảo Trường Sa. Với ý nghĩa và tầm quan trọng đó, tháng 4/2013, Bộ trưởng Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch đã quyết định đưa Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa vào Danh mục Di sản văn hoá phi vật thể quốc gia, loại hình Tập quán xã hội và tín ngưỡng.

Trình bày hiểu biết của em về một trong các di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi được công nhận cấp quốc gia.

2. Một số giá trị nổi bật của các di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi

– *Kết nối cộng đồng*: Góp phần tạo nên sự gắn bó và đoàn kết cộng đồng cho nhiều thế hệ, tinh thần tương thân tương ái được phát huy, tình làng nghĩa xóm được thắt chặt.

– *Giáo dục truyền thống*: Góp phần giáo dục tình yêu quê hương, khơi dậy lòng tự hào dân tộc, các giá trị lịch sử, vun đắp truyền thống tốt đẹp cho mỗi người dân, đặc biệt là thế hệ trẻ.

Hình 2.7. Biểu diễn công chiêng bên suối của đồng bào Ca Dong (huyện Sơn Tây)

Hình 2.8. Lễ hội ra quân nghề cá tại Sa Huỳnh (thị xã Đức Phổ)

– *Giao lưu, hội nhập*: Góp phần quảng bá hình ảnh, nâng cao vị thế của Quảng Ngãi trong lòng bạn bè trong nước và quốc tế.

– *Giá trị kinh tế*: Góp phần tạo điều kiện thuận lợi cho địa phương mở rộng các sản phẩm du lịch, các làng nghề truyền thống để thúc đẩy phát triển kinh tế, xoá đói giảm nghèo, nâng cao đời sống của người dân.

Phân tích các giá trị nổi bật của di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi.

3. Công tác bảo tồn và phát huy các giá trị của di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi hiện nay

Trong những năm gần đây, công tác nghiên cứu, bảo tồn và phát huy các giá trị của di sản văn hoá phi vật thể gắn với phát triển du lịch đã được các cấp chính quyền ở tỉnh Quảng Ngãi quan tâm và chú trọng. Cụ thể:

– Các lễ hội được tổ chức định kì hằng năm và đang dần phát huy hiệu quả, thu hút đông đảo nhân dân trong và ngoài tỉnh tham quan, tiêu biểu là Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa (huyện Lý Sơn), Lễ hội Điện Trường Bà (huyện Trà Bồng),...

– Tổ chức các lớp để các nghệ nhân truyền dạy dân ca, dân vũ, dân nhạc, nhờ đó các loại hình nghệ thuật truyền thống độc đáo như: làn điệu ra nghề được người Ca Dong gìn giữ, sáo (ta lía) được người Hrê phục chế thành công,...

– Xây dựng các khu bảo tồn làng văn hoá dân tộc thiểu số, gắn kết phát triển du lịch với việc hình thành Làng Văn hoá – Du lịch.

– Khôi phục và phát triển một số nghề truyền thống đã bị mai một: nghề dệt thổ cẩm của dân tộc Hrê, nghề luyện và rèn sắt, nghề dệt vải của dân tộc Ca Dong, nghề đan chiếu cưỡi của dân tộc Co,...

– Tổ chức các chương trình liên hoan, hội thi, trò diễn dân gian, ngày hội văn hoá thể thao cấp huyện, cấp tỉnh.

Hình 2.9. Già làng Thuận truyền dạy nghệ thuật cồng chiêng cho các em nhỏ ở thôn 2, xã Trà Thủy (huyện Trà Bồng)

Hình 2.10. Nghệ nhân truyền dạy nghề dệt thổ cẩm truyền thống cho thế hệ trẻ ở Làng TENG (huyện Ba Tơ)

Hình 2.11. Học sinh Trường phổ thông dân tộc nội trú THCS huyện Sơn Tây tham gia Cầu lạc bộ Văn hoá dân gian (huyện Sơn Tây)

Hình 2.12. Hát bả trạo trên sông của cư dân vạn chài thôn Hải Ninh, xã Bình Thạnh (huyện Bình Sơn)

Hình 2.13. Thanh niên tham gia rước thuyền trong Lễ khao lề thế lính Hoàng Sa (huyện Lý Sơn)

Hình 2.14. Biểu diễn hát sắc bùa ở xã Đức Phong (huyện Mộ Đức)

Tuy nhiên, công tác bảo tồn và phát huy các giá trị của di sản văn hoá phi vật thể trên địa bàn tỉnh vẫn còn một số hạn chế cần khắc phục: sản phẩm của các nghề truyền thống chưa đa dạng; một số nghề truyền thống thiếu nguyên liệu, hình thức sản xuất quy mô nhỏ, thiếu liên kết, thị trường tiêu thụ sản phẩm chủ yếu là nội địa; nhà sàn và việc sử dụng trang phục truyền thống của đồng bào các dân tộc miền núi ngày càng ít dần; sinh hoạt văn hoá với dân ca, dân vũ, dân nhạc ngày càng bị mai một; một số nhạc cụ như: đàn nước, đàn gió,... chưa được khôi phục; công tác khảo sát, nghiên cứu về di sản văn hoá phi vật thể trên địa bàn tỉnh chưa được đầu tư xứng tầm,...

Nêu những điểm tích cực và hạn chế trong công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi hiện nay.

LUYỆN TẬP

1. Lập bảng thống kê các di sản văn hoá phi vật thể được công nhận cấp quốc gia ở tỉnh Quảng Ngãi theo gợi ý dưới đây:

TT	Tên di sản	Địa điểm (Huyện/ thị xã/ thành phố)	Loại hình
1.	?	?	?
...	?	?	?
...	?	?	?
...	?	?	?
...	?	?	?

2. Ngoài những di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi đã được công nhận cấp quốc gia, hãy kể tên những di sản văn hoá phi vật thể khác ở địa phương em.

3. Em cần làm gì để góp phần bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi?

VẬN DỤNG

Lựa chọn và giới thiệu một di sản văn hoá phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi mà em ấn tượng nhất để giới thiệu với bạn bè trong và ngoài nước (*Gợi ý: Giới thiệu được tên di sản, giá trị nổi bật của di sản, hướng dẫn tham quan,... Hình thức: bài viết, poster hoặc video clip,...*).